

УДК 338.43:336.64

Н. О. Аверчева,
к. е. н., доцент, доцент кафедри соціальних та поведінкових наук,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4534-693X>
О. Л. Луцюк,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-5380-9700>

DOI: 10.32702/2306-6792.2026.1.115

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

N. Avercheva,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Social and Behavioral Sciences, Kherson State Agrarian and Economic University
O. Lutsiuk,
Master's degree in the field of Economics, specialization 051, Kherson State Agrarian and Economic University

ENSURING THE SOLVENCY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES UNDER MARTIAL LAW

У статті досліджено проблеми забезпечення платоспроможності аграрних підприємств України в умовах воєнного стану. Обґрунтовано роль платоспроможності як основної характеристики фінансово-економічного стану та фінансової стійкості підприємств аграрного сектору. Проаналізовано внутрішні й зовнішні чинники її формування з урахуванням галузевої специфіки, воєнних ризиків і регіональних особливостей. Основні виклики для платоспроможності аграрних підприємств в умовах воєнного стану залишаються значними. Проблеми з фінансуванням, виробничими ризиками, логістикою та юридичними перешкодами вимагають комплексного та скоординованого підходу на всіх рівнях. На основі статистичних даних за 2020—2024 рр. оцінено динаміку оборотних активів, поточних зобов'язань і показників ліквідності. Визначено напрями підвищення платоспроможності, зокрема через державну та міжнародну фінансову підтримку, розвиток кредитування й антикризове управління.

The article examines the issues of ensuring the solvency of agricultural enterprises in Ukraine under martial law and conditions of prolonged economic instability. It is substantiated that solvency is a key characteristic of the financial and economic condition of agricultural enterprises and a determining prerequisite for their financial stability, continuity of operations, and ability to adapt to external shocks. Particular attention is paid to the specific features of agricultural production, including seasonality, dependence on natural and climatic conditions, the length of the production cycle, and increased risks caused by military actions.

The study analyzes internal and external factors influencing the formation of solvency, such as management efficiency, asset structure, cost optimization, state support mechanisms, macroeconomic conditions, logistics disruptions, and credit availability. Based on official statistical data for 2020—2024, the dynamics of current assets, current liabilities, and key liquidity ratios of enterprises in agriculture, forestry, and fisheries are assessed. The results indicate that, despite the war, the agricultural sector has generally maintained an acceptable level of solvency, supported by the growth of current assets, an increase in highly liquid resources, and the adaptation of financial strategies to crisis conditions.

At the same time, the research reveals significant regional disparities. In frontline and de-occupied regions, the solvency of agricultural enterprises remains critical due to infrastructure destruction, loss of agricultural land, mine contamination, and severe logistical constraints. The study emphasizes the decisive role of state and international support in maintaining solvency, particularly through preferential lending programs, risk-sharing and credit guarantee mechanisms, grants, and investment in logistics and processing infrastructure.

The article substantiates priority directions for improving the solvency of agricultural enterprises in the short and long term, which is essential for post-war recovery, strengthening financial resilience, and ensuring food security and sustainable development of Ukraine's agricultural sector.

Ключові слова: аграрні підприємства, платоспроможність, фінансова стійкість, державна підтримка, кредитування.

Key words: agricultural enterprises, solvency, financial stability, state support, lending.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Стратегічно важливим завданням розвитку аграрних підприємств в умовах війни є забезпечення стійкого фінансового стану на основі підвищення економічної ефективності діяльності. Досягнення високого рівня захищеності від впливу різноманітних зовнішніх і внутрішніх загроз, які дестабілізують діяльність аграрних підприємств, можливе на основі постійного моніторингу рівня їх платоспроможності та контролю розрахунків з дебіторами і кредиторами.

Негативними чинниками ефективного розвитку аграрного сектора економіки в умовах війни є руйнування об'єктів інфраструктури, втрата логістичних шляхів збуту продукції, знищення значних масивів сільськогосподарських угідь, скорочення попиту на продукцію, ускладнення доступу до фінансових ресурсів, зростання дефіциту кваліфікованих кадрів. В складних умовах війни ці негативні фактори спричинили зниження прибутковості і фінансової стійкості підприємств аграрного сектору економіки. Тривалі воєнні дії вже майже чотири роки поспіль створюють численні виклики, які значно ускладнюють операційну діяльність і платоспроможність підприємств.

Тому дослідження рівня платоспроможності аграрних підприємств в умовах воєнного стану та основних викликів сучасного етапу розвитку аграрного бізнесу, визначення основних інструментів ефективного механізму їх підтримки є актуальною проблемою, вирішення якої має науково-теоретичне і практичне значення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У наукових літературних джерелах широко висвітлені проблеми забезпечення платоспроможності аграрних підприємств, дану проблематику досліджували зарубіжні та вітчизняні вчені переважно у взаємозв'язку з іншими характеристиками фінансового стану.

Краснікова, О. М., Тітов, Р. Ю., Матвієнко, А. О. оцінку платоспроможності вважають важливим критерієм визначення фінансового стану і характеризують її як здатність підприємства розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями. Показники платоспроможності визначають покриття підприємством позикових коштів та його фінансову незалежність від кредиторів [1, с. 122—125].

У статті Томчук О. В, Трегубов О. С., Андронік О. А. розглядають фінансові аспекти управління платоспроможністю малих і середніх формувань в умовах війни. Автори вказують на те, що низький рівень платоспроможності підприємств призводить до цілої низки фінансових проблем, зокрема, зниження рівня ліквідності та затримки розрахунків з працівниками, що негативно впливає як на розвиток бізнесу так і на стан національної економіки загалом. Посилення стану економічної нестабільності в Україні в умовах війни загострили фінансові проблеми підприємств малого та середнього бізнесу, призвели до відчутного зниження доходів. Додатковим фінансовим викликом для них стало зростання витрат на енергоресурси, сировину та логістику, а також перебої з поставанням [2].

Драган О.О., Варченко О.О., Зубченко В.В. відзначають, що аграрні підприємства України здійснюють діяльність в умовах надзвичайних

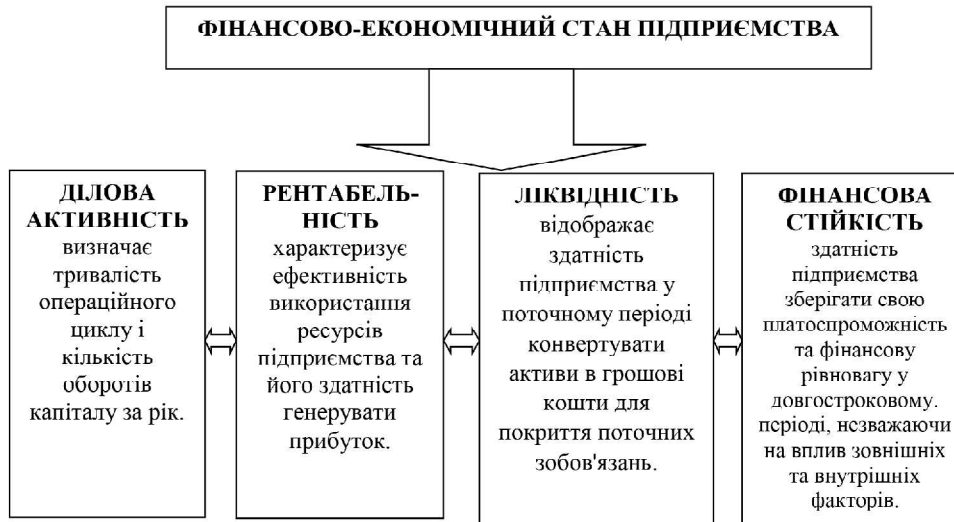

Рис. 1. Складові стійкого фінансово-економічного стану підприємства

Джерело: сформовано авторами на основі систематизації літературних джерел [1–5].

ризиків та невизначеності, які негативно впливають на платоспроможність, ділову активність, ефективність та результативність. На їх думку, зниження ліквідності найбільше впливає на фінансову стійкість і фінансовий стан в цілому [3, с. 73–85].

Нескородева І.І., Пустовгар С.А. досліджуючи вплив корпоративної соціальної відповідальності на платоспроможність підприємств, дійшли висновку, що в умовах війни складно, але необхідно демонструвати високу соціальну відповідальність, яка зміцнює репутацію та довіру серед контрагентів і призводить, у підсумку, до зростання платоспроможності підприємств [4].

Комплексний підхід до оцінки платоспроможності застосовує Заїчко Д., характеризує платоспроможність як один із найважливіших динамічних показників фінансового стану підприємства. Досліджує фактори розвитку, зокрема стабільність економіки, рівень попиту на товари та послуги, платоспроможність громадян, можливість безперебійного виконання процесів, відзначає їх нестабільність в умовах війни і відсутність універсального безпечного фундаменту для побудови та розвитку успішного бізнесу будь-якого напрямку. Автор акцентує увагу на тому, що для досягнення прийняттого рівня фінансової стійкості підприємств АПК, слід забезпечити високу ліквідність їх балансу, фінансову незалежність, високу результативність господарювання і постійну платоспроможність. У зв'язку з цим необхідно здійснювати оцінку цілого масиву показників, які всебічно характеризують діяльність підприємства, для виявлення глибинних причин зміни фінансового стану [5, с. 68–73].

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Зважаючи на зростання негативних наслідків, пов'язаних з забезпеченням належного рівня платоспроможності підприємств аграрного бізнесу в Україні в умовах війни та економічної нестабільності, особливої актуальності набуває необхідність всебічного дослідження шляхів вирішення даної проблеми та формування принципів управління платоспроможністю в сучасних умовах.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення напрямів підвищення платоспроможності аграрних підприємств. Для її досягнення поставлені завдання: провести аналіз рівня платоспроможності на основі методу коефіцієнтів, дослідити динамічні зміни в період війни, обґрунтувати складові післявоєнного зростання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Платоспроможність аграрних підприємств є важливою характеристикою фінансово-економічного стану і складовою економічної стабільності, яка відображає здатність підприємств своєчасно виконувати фінансові зобов'язання перед постачальниками, кредиторами, державою та працівниками. Забезпечення стійкого фінансового стану передбачає раціональне управління оборотними коштами, досягнення високих показників рентабельності виробництва, підтримання належної ліквідності активів і оптимальне співвідношення власних і позикових джерел фінансування. У підсумку підприємство забезпечує прискорен-

ня оборотності активів, зростання прибутковості операційної діяльності, високий рівень платіжної дисципліни і незалежність від зовнішніх джерел фінансування. Платоспроможність слід розглядати в комплексі даної системи індикаторів, яка формується в коротко і довгостроковому періоді та визначається системою показників оборотності, рентабельності, ліквідності і фінансової стійкості. В цілому платоспроможність тісно пов'язана з іншими ключовими фінансово-економічними категоріями підприємства (рис. 1).

Схема відображає залежності, які складаються між групами показників фінансово-економічного стану підприємства. Так рівень ділової активності підприємства і його здатність прискорювати оборотність коштів мають вплив на рівень рентабельності, який, в свою чергу, формує рівень ліквідності балансу і здатність розраховуватися з кредиторами в поточному періоді. Стійка структура пасиву балансу забезпечується зростанням власного капіталу на основі нерозподіленого прибутку і зменшенням довгострокових і поточних зобов'язань на основі ліквідних оборотних активів.

В сучасних умовах платоспроможність аграрних підприємств формується під впливом широкого спектру внутрішніх та зовнішніх чинників. До внутрішніх належать:

- сформована система управління, яка залежить від організаційно-правової форми господарювання і форми власності суб'єкта та впливає на якість прийняття управлінських рішень в операційній, фінансовій, інвестиційній діяльності;

- здатність підприємства впливати на рівень витрат на виробництво сільськогосподарської продукції та забезпечувати власну конкурентоспроможність на основі удосконалення технології й організації виробничих процесів;

- науково обгрунтовані стратегічні підходи до планування в цілому і цінової політики як основи формування конкурентних переваг на ринку;

- ефективне управління активами, підвищення оборотності поточних активів через формування оптимальної структури (запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів) та фондів віддачі основних засобів, продуктивності поточних і довгострокових біологічних активів;

- раціональне управління фінансовими ресурсами — формування оптимальної структури власного та залученого капіталу, адаптова-

ної до умов діяльності і спеціалізації підприємств.

- Зовнішні фактори формуються під впливом:
 - макроекономічної ситуації в країні — рівня інфляції, валютних курсів, відсоткових ставок, темпів економічного зростання;

- державної політики управління розвитком аграрного сектору на основі субсидій, дотацій, податкової політики, експортно-імпорتنих торговельних обмежень;

- стану ринкової кон'юнктури: співвідношення попиту та пропозиції на сільськогосподарську продукцію, рівня конкуренції, цінової волатильності;

- глобальних технологічних змін, впровадження інноваційних технологій в управлінські та виробничо-організаційні процеси підвищують ефективність діяльності та конкурентоспроможність, що позитивно впливає на платоспроможність у довгостроковій перспективі;

- погодно-кліматичні умови для аграрного сектору є критично важливим фактором, що впливає на врожайність та якість продукції, а отже, на сумарні доходи та платоспроможність [6, с. 49—56].

Отже, платоспроможність аграрних підприємств має низку специфічних особливостей, зумовлених характером їхньої діяльності: сезонність виробництва; залежність від природних факторів; специфіка і тривалість виробничого циклу; ризики і обмеження, пов'язані з біологічними активами; потреба у значних довгострокових інвестиціях. Врахування цих особливостей є важливим при аналізі платоспроможності аграрних підприємств та розробці заходів щодо її забезпечення, особливо в умовах кризових явищ, таких як воєнний стан.

Війна спричинила численні наслідки, які суттєво підірвали фінансову стійкість та платоспроможність аграрних підприємств, зокрема:

- бомбардування, обстріли та бойові дії призвели до значних руйнувань та пошкоджень матеріально-технічної бази господарств: тваринницьких комплексів, складських приміщень для зберігання зерна та іншої продукції, а також обладнання і техніки;

- окупація значних територій України спричинила втрату контролю над сільськогосподарськими угіддями, а у прифронтових регіонах на замінованих і забруднених вибухонебезпечними предметами площах неможливо здійснювати сільськогосподарське виробництво;

Таблиця 1. Оборотні активи підприємств сільського, лісового та рибного господарства, на кінець року, млн грн

Роки	Оборотні активи, всього	В тому числі			
		запаси	грошові кошти та поточні фінансові інвестиції	дебіторська заборгованість	разом швидко- і середньоліквідні активи
2020	711123,6	289112,2	41132,1	329628,1	370760,3
Структура у 2020 р., %	100,0	40,7	5,8	46,4	52,1
2021	877424,3	390697,9	50259,4	381480,6	431740,0
2022	975338,6	431703,5	52787,6	428134,2	480921,8
2023	1026830,2	462144,2	66691,1	432974,6	499665,7
2024	1150971,2	466403,6	101144,8	509812,5	610957,3
Структура у 2024 р., %	100,0	40,5	8,8	44,3	53,1
2024 р. у % до 2020 р.	161,9	161,3	245,9	154,7	164,8

Джерело: розраховано авторами за [7].

— внаслідок бойових дій порушені логістика та ланцюги постачання, зруйновано транспортну інфраструктуру (дороги, мости, залізничні колії, порти), блокування морських шляхів суттєво ускладнили доставку матеріально-технічних ресурсів до підприємств та вивезення готової продукції на внутрішній та зовнішні ринки;

— девальвація національної валюти, руйнування енергетичної інфраструктури, зростання світових цін на енергоносії призвели до значного подорожчання ключових матеріально-технічних ресурсів, необхідних для ведення сільськогосподарського виробництва.

Для покриття поточних витрат та поповнення обігових коштів аграрні підприємства змушені залучати додаткові кредитні ресурси, що

призвело до збільшення боргового навантаження. Як наслідок — зниження платоспроможності більшості з них, зростання простроченої заборгованості за кредитами і зобов'язаннями.

Важливим критерієм оцінки фінансового стану підприємств є визначення рівня їх платоспроможності, тобто здатності розрахуватися за поточними борговими зобов'язаннями. Оцінка платоспроможності підприємств ґрунтується на даних балансу, передбачає визначення співвідношення вартості оборотних активів і поточних зобов'язань. Вартість оборотних активів підприємств сільського, лісового та рибного господарства станом на кінець року за 2020—2024 рр. зросла на 61,9% — від 711123,6 до 1150971,5 млн грн (табл. 1).

Таблиця 2. Поточні зобов'язання підприємств сільського, лісового та рибного господарства, на кінець року, млн грн

Роки	Поточні зобов'язання, всього	У тому числі				
		короткострокові кредити банків	поточна кредиторська заборгованість	поточні забезпечення	доходи майбутніх періодів і відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	інші поточні зобов'язання
2020	441177,6	56340,2	179627,2	1890,9	3751,5	199567,7
Структура у 2020 р., %	100,0	12,8	40,7	0,4	0,9	45,2
2021	461099,6	55192,6	181588,6	5249,1	4288,3	214781,0
2022	531217,8	88323,8	190332,3	6529,3	4693,9	241338,5
Структура у 2022 р., %	100,0	16,6	35,8	1,2	0,9	45,4
2023	548527,4	78721,4	211630,5	5054,4	3508,2	249612,9
2024	592478,7	71337,6	230278,9	6161,6	5339,2	279361,5
Структура у 2024 р., %	100,0	12,0	38,9	1,0	0,9	47,2
2024 р. у % до 2020 р.	134,3	126,6	128,2	325,8	142,3	140,0

Джерело: розраховано авторами за [7].

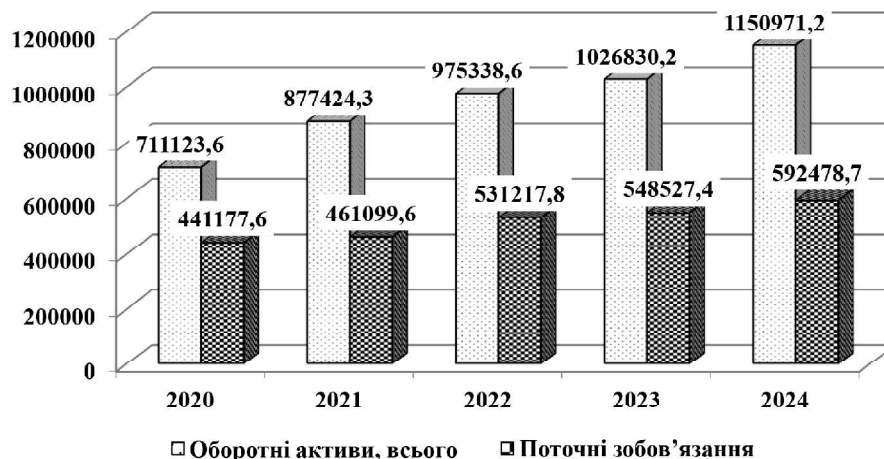

Рис. 2. Оборотні активи і поточні зобов'язання підприємств сільського, лісового та рибного господарства України на кінець року, млн грн

Джерело: побудовано авторами за [7].

Слід враховувати, що на вартість оборотних активів значний вплив має ціновий фактор, оскільки їх вагова частина перебуває у процесі виробництва і має натурально-речову форму (виробничі запаси, незавершене виробництво, поточні біологічні активи). Вартість запасів зросла від 289112,2 до 466403,6 млн грн, або на 61,3 %. Майже у 2,5 рази збільшилася вартість високоліквідних активів (грошові кошти та поточні фінансові інвестиції), що свідчить про створення підприємствами додаткових готівкових запасів з метою зменшення фінансових ризиків під час розрахунків з партнерами. На 54,7 % зросла поточна дебіторська заборгованість. Загальна структура оборотних активів свідчить, що суттєвих змін за досліджуваній період не відбувалося, при цьому частка запасів залишається на рівні 40 %. Питома вага дебіторської заборгованості зменшується від 46,4 до 44,3 %, а грошових коштів та поточних фінансових інвестицій відповідно зростає на 3,0%.

Поточні зобов'язання мали менші темпи росту — 134,3 %, що свідчить про підвищення рівня платоспроможності підприємств. В їх структурі у 2024 р. найбільшу питому вагу мають поточна кредиторська заборгованість (38,9%) та інші поточні зобов'язання (47,2 %) (табл. 2).

Значних змін у структурі також не відзначено, тільки у перші роки війни значно збільшилися короткострокові кредити банків — у 2022 р. до 88323,8 млн грн (на 16,6 %), що свідчить про потребу залучення позикових коштів і підтримку банківської системи.

Співвідношення оборотних активів і поточних зобов'язань підприємств сільського, лісового та рибного господарства станом на кінець

року свідчить про перевагу перших і достатній рівень платоспроможності. Проте слід враховувати значну тривалість виробничого циклу і концентрацію вагової частини оборотних активів у виробничих запасах, що негативно впливає на здатність розрахуватися з поточними боргами (рис. 2).

Крім того, у прифронтових і деокупованих регіонах ситуація із платоспроможністю критична через ускладнення логістики, руйнування матеріально-технічної бази, мінування сільськогосподарських угідь та інші негативні впливи війни. Тому економічна оцінка рівня платоспроможності суб'єктів аграрного сектору економіки потребує врахування регіональних особливостей (рис. 3).

Вплив воєнного стану на платоспроможність аграрних підприємств є неоднорідним і значною мірою залежить від регіону їхньої діяльності, що необхідно враховувати у стратегічному плануванні при розробці програм розвитку на післявоєнний час.

Для господарств у деокупованих і прифронтових регіонах необхідно запроваджувати гнучкі державні програми підтримки, підвищити доступність кредитів для малого та середнього агробізнесу, зменшити ризики на основі створення фондів гарантування повернення кредитів, що сприятиме стабілізації фінансового стану галузі. Міжнародні програми також є важливою складовою підтримки вітчизняних аграрних підприємств, їх ресурси спрямовані на довгострокові інвестиції у розвиток сфери зберігання і переробки продукції сільського господарства.

Розраховані показники ліквідності балансу підприємств сільського, лісового та рибного господарства свідчать, що коефіцієнт покрит-

Рис. 3. Регіональні аспекти оцінки платоспроможності аграрних підприємств

Джерело: систематизовано авторами на основі літературних джерел.

тя у 2020—2021 рр. збільшився від 1,612 до 1,903, отже зростає платоспроможність і рівень фінансування операційної діяльності за рахунок власних коштів. У період війни аграрним підприємствам вдалося зберегти високий рівень загальної платоспроможності при позитивній тенденції зростання коефіцієнта покриття від 1,836 до 1,943 (табл. 3).

Коефіцієнт поточної платоспроможності також відповідає нормативному значенню і навіть зростає за п'ять років від 0,840 до 1,031. Це свідчить, що підприємства можуть повернути поточні зобов'язання за рахунок швидко- і середньоліквідних активів (рис. 4).

Динаміка коефіцієнта абсолютної ліквідності є позитивною, він зростає від 0,093 до 0,170 за 2020—2024 рр. Отже, в цілому рівень платоспроможності аграрних підприємств є достатнім, показники мають тенденцію до зростання, що свідчить про високий рівень адаптації до умов зовнішнього середовища і викликів війни. При цьому необхідно звернути увагу на коефіцієнт абсолютної ліквідності і здатність терміново розрахуватися за зобов'язаннями.

Отже, у складних умовах війни, український аграрний бізнес адаптується до змін зовнішнього середовища, зберігає достатній рівень платоспроможності на основі оптимізації витрат і структури оборотних активів. Фінансові стратегії та інструменти дозволяють підприємствам залучити ресурси державної підтримки та міжнародних організацій.

Доступність кредитів та інших фінансових ресурсів мають велике значення для стабілізації фінансового стану і забезпечення операційної діяльності аграрних підприємств. Не зважаючи на умови воєнного стану, у 2022 р. вартість залучених короткострокових кредитів підприємств аграрного сектору зросла від 55192,6 до 88323,8 млн грн (на 60,0 %), що дозволило вирішити поточні проблеми із виробництвом і реалізацією продукції, фінансуванням весняної і осінньої посівної компанії, поповненням виробничих запасів. У 2023 — 2024 рр. суми кредитування мають тенденцію до зменшення — відповідно 78721,4 та 71337,6 млн грн і їх частка у структурі поточних зобов'язань зменшилася від 16,6 до 12,0 %. Це свідчить про ускладнення умов отримання банківських позик і необхідність залучення альтернативних джерел фінансування.

Таблиця 3. Показники ліквідності балансу підприємств сільського, лісового та рибного господарства, на кінець року

Показники	Роки				
	2020	2021	2022	2023	2024
1. Коефіцієнт абсолютної (миттєвої) платоспроможності	0,093	0,109	0,099	0,122	0,170
2. Коефіцієнт швидкої (поточної) платоспроможності	0,840	0,936	0,905	0,910	1,031
3. Загальний коефіцієнт платоспроможності (коефіцієнт покриття)	1,612	1,903	1,836	1,871	1,943

Джерело: розраховано авторами за [7].

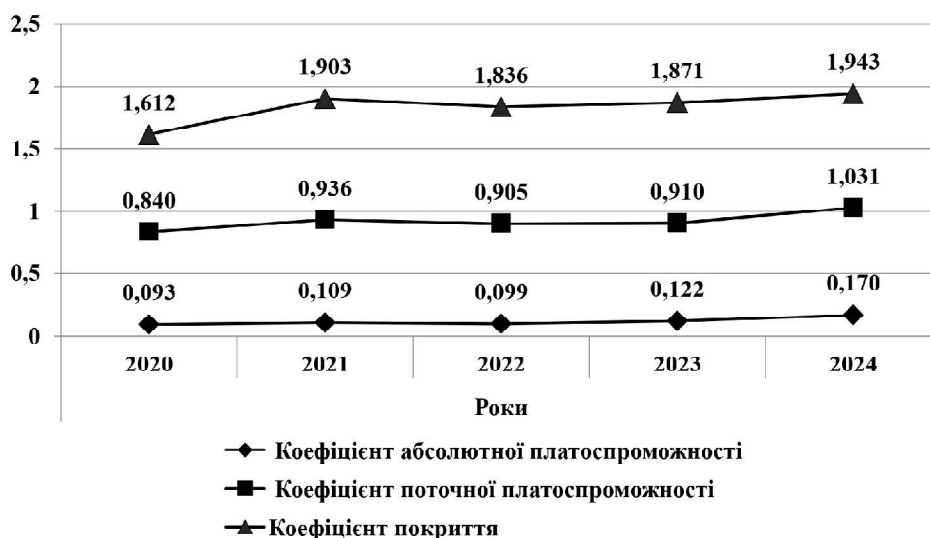

Рис. 4. Коефіцієнти поточної платоспроможності підприємств сільського, лісового та рибного господарства України на кінець року

Джерело: побудовано авторами за [7].

Воєнний стан породив цілу низку нових та загострив існуючі виклики та загрози для платоспроможності аграрних підприємств України, які слід враховувати для розробки ефективних стратегій підтримки та відновлення. Значно загострилися проблеми з фінансуванням та доступом до кредитних ресурсів, адже через підвищення кредитних ризиків банки збільшують відсоткові ставки. Крім того, обмежено обсяги державної підтримки та фінансування окремих програм. В цілому аграрний сектор втрачає можливості залучення вітчизняних та іноземних інвестицій (табл. 4).

Усі ці виклики та загрози в сукупності створюють надзвичайно складне середовище для забезпечення платоспроможності аграрних підприємств в умовах воєнного стану. Подо-

лання перешкод вимагає координованих зусиль держави, бізнесу та міжнародних партнерів.

Державна політика повинна бути спрямована на розробку ефективних заходів підтримки платоспроможності аграрних підприємств під час воєнного стану. В умовах надскладних викликів, спричинених воєнним станом, державна підтримка відіграє провідну роль у забезпеченні платоспроможності аграрних підприємств та збереженні продовольчої безпеки країни. Діє низка програм, спрямованих на підтримку аграрного сектору: пільгове кредитування; грантові програми; субсидії та дотації; податкові пільги та відстрочки; підтримка експорту та логістики; програми гуманітарної допомоги.

Таблиця 4. Ризики, пов'язані з виробничою діяльністю аграрних підприємств в умовах війни

Види ризиків	Наслідки
Нестача матеріально-технічних ресурсів	- обмежене постачання насіння, добрив, засобів захисту рослин, паливно-мастильних матеріалів та запасних частин до техніки через порушення логістичних ланцюгів, обмеження імпорту;
Проблеми зі збиранням та зберіганням урожаю	- ускладнення своєчасного та якісного збирання врожаю через обмеженість матеріально-технічних і трудових ресурсів; - ризики безпеки для працівників - обстріли, мінування; - ризики зберігання і збуту продукції через ворожі атаки і руйнування складів, елеваторів, портових терміналів.
Втрати доходів і прибутків	- скорочення доходів аграрних підприємств через безпосередні наслідки бойових дій (знищення посівів, пошкодження складів); - окупація значних територій;
Ризики, пов'язані з логістикою та експортом	- ускладнення реалізації на внутрішньому та зовнішньому ринках через логістичні обмеження, блокування портів, затримки на кордонах; - високі транспортні витрати.

Джерело: систематизовано авторами на основі аналізу літературних джерел [8–10].

Оцінка ефективності державних заходів підтримки є складним завданням, оскільки залежить від багатьох факторів, включаючи обсяги фінансування, своєчасність надання допомоги, простоту процедур отримання та адресність підтримки. Для підвищення ефективності державної підтримки аграрного сектору в умовах воєнного стану необхідно:

- збільшити обсяги фінансування на основі виділення дотацій з державного бюджету та залучення міжнародної підтримки аграрних підприємств;

- спростити процедури отримання допомоги, оптимізувати бюрократичні адміністративні вимоги, забезпечити прозорість процесів надання підтримки;

- розширити підтримку у сферах переробки і збуту продукції, запровадити програми підтримки підприємств, що займаються переробкою сільськогосподарської продукції та її збутом, включаючи експорт;

- створити ефективні механізми страхування воєнних ризиків, розробити та впровадити програми страхування для компенсації збитків, завданих воєнними діями;

- забезпечити стабільність, прогнозованість та послідовність державної політики у сфері аграрного розвитку в умовах воєнного стану.

Томчук О., Поліщук Н. акцентують увагу на тому, що такий стан галузі потребує широкої державної підтримки задля максимально швидкого відновлення, яка повинна бути націлена на:

- відновлення критичної транспортної інфраструктури, такої як залізниці, дороги та внутрішні водні шляхи, щоб допомогти відновити нормальну логістику в деяких частинах країни та прискорити відновлення експорту;

- прискорення розмінування сільськогосподарських угідь, особливо на звільнених територіях, які знаходяться поза зоною дії артилерійських систем держави — агресора;

- будівництво додаткових терміналів для сільськогосподарської продукції поблизу державного кордону України з країнами ЄС та розширення пропускної спроможності автомобільної та залізничної інфраструктури;

- підвищення рівня переробки сільськогосподарської сировини. Підприємства аграрного сектору є достатньо конкурентоспроможними виробниками і можуть самостійно розширювати свій виробничий потенціал та інвестувати в переробні підприємства.

- пріоритетизація розвитку тваринницької галузі [11, с. 49—58].

У межах державного бюджету 2026 р. на підтримку економіки та бізнесу передбачено 50,7 млрд грн, в тому числі у агросекторі, а також на потреби захисту довкілля та екологізації економіки. В державному бюджеті 2026 р. на агропромисловий комплекс передбачено 13,1 млрд грн, що на 3,5 млрд грн більше показника 2025 р., зокрема:

- фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників — 9,3 млрд грн (71,0 %);

- підтримка фермерських господарств — 2,5 млрд грн (19,1 %);

- розмінування сільськогосподарських земель — 2 млрд грн (15,3 %);

- підтримка розвитку зрошення — 197 млн грн (1,5 %);

- запуск агрострахування — 60 млн грн (0,5 %).

Також передбачено можливості для видачі грантів для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства, тепличного господарства та овочесховищ [12].

Отже, забезпечення платоспроможності аграрних підприємств включає наступні заходи:

- державні програми підтримки аграрного сектора, які доцільно розвивати, зокрема програми пільгового кредитування, дотації на придбання критично важливих ресурсів, а також компенсацію відсоткових ставок за кредитами на технічні засоби;

- оптимізацію витрат на основі детального аналізу їх структури і скорочення до мінімально необхідного рівня (оптимізація виробничих процесів, використання комплексних агрегатів, перехід на менш енерговитратні технології та економію ресурсів);

- розширення експортних можливостей із врахуванням зменшення внутрішнього попиту, орієнтація на зовнішні ринки на основі співпраці з міжнародними організаціями, адаптації до вимог європейського ринку та створення логістичних хабів у прикордонних регіонах;

- залучення міжнародної допомоги: аграрні підприємства можуть скористатися грантами та технічною допомогою від міжнародних донорів, таких як ЄС, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд тощо, ці ресурси допоможуть підтримати платоспроможність у короткостроковій і довгостроковій перспективі;

- впровадження антикризового управління: аграрні підприємства повинні створювати антикризові команди для оперативного реагування на виклики, що виникають: моніторинг фінансового стану, розробку планів дій і мобілізацію внутрішніх резервів.

**ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ
НАПРЯМІ**

Проведене дослідження підтвердило, що платоспроможність аграрних підприємств є визначальним індикатором їх фінансово-економічної стійкості та здатності функціонувати в умовах воєнного стану. Негативний вплив війни на аграрний сектор проявляється через руйнування виробничої та логістичної інфраструктури, втрату сільськогосподарських угідь, зростання вартості ресурсів і ускладнення доступу до фінансування, що суттєво підвищує фінансові ризики підприємств.

На основі аналізу статистичних даних за 2020—2024 рр. доведено, що підприємства сільського, лісового та рибного господарства в цілому зберегли достатній рівень загальної платоспроможності, що підтверджується зростанням обсягів оборотних активів і позитивною динамікою коефіцієнтів ліквідності. Водночас виявлено структурні обмеження платоспроможності, зумовлені високою часткою запасів у складі оборотних активів та значною тривалістю виробничого циклу, що знижує можливість оперативного погашення поточних зобов'язань.

Слід відзначити наявність суттєвих регіональних відмінностей у рівні платоспроможності аграрних підприємств. У прифронтових і деокупованих регіонах фінансовий стан підприємств залишається критичним, що потребує диференційованого підходу до державної підтримки з урахуванням масштабів втрат, рівня безпекових ризиків і логістичних обмежень.

До основних напрямів підвищення платоспроможності аграрних підприємств віднесено оптимізацію структури оборотних активів, розвиток антикризового фінансового управління, розширення доступу до пільгового кредитування, запровадження механізмів страхування воєнних ризиків та активне залучення міжнародної фінансової допомоги. Визначено, що державна політика підтримки аграрного сектору повинна мати стабільний, прогнозований і адресний характер, орієнтований на післявоєнне відновлення та довгострокову фінансову стійкість підприємств.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим аналізом впливу прибутковості та структури капіталу на рівень платоспроможності аграрних підприємств, а також із розробкою економіко-математичних моделей оцінки фінансових ризиків у післявоєнний період.

Література:

1. Краснікова О. М., Тітов Р. Ю., Матвієнко А. О. Аналіз фінансового стану як головний фактор забезпечення платоспроможності аграрних підприємств. *Бізнес-навігатор*. 2023. № 2 (72). С. 122—125.
2. Томчук О. В., Трегубов О. С., Андронік О. Л. Фінансові аспекти управління платоспроможністю малого та середнього бізнесу в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 50. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2395/2316> (дата звернення 12.12.2025).
3. Драган О. О., Варченко О. О., Зубченко В. В. Ліквідність аграрних підприємств в умовах воєнного стану. *Економіка та управління АПК*. 2023. № 2. С. 73—85. URL: https://rep-btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/9315/1/dragan_varchenko_zubchenko_2023-2_.pdf (дата звернення 12.12.2025).
4. Нескородева І. І., Пустовгар С. А. Аналіз впливу корпоративної соціальної відповідальності на платоспроможність українських підприємств в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 62. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3964/3887> (дата звернення 10.12.2025).
5. Заїчко Д. Проблеми платоспроможності аграрних підприємств. *Економіка і фінанси бізнесу. Галузеві тренди та потенціал повоєнного відновлення підприємств*. 2023. С. 68—73. URL: <https://ur.knute.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e7040aeb-a76e-455e-a692-0c76623d-34e9/content> (дата звернення 10.12.2025).
6. Нерпей, М. В., Трофімцева, О. В. Аналіз функціонування аграрного сектору України в умовах війни. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія "Економічна"*. 2022. № 102. С. 49—56.
7. Діяльність підприємств. *Державна служба статистики України*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 08.12.2025).
8. Аверчева Н. О., Козак Г. В. Напрями підвищення стійкості малих і середніх аграрних підприємств в умовах війни і повоєнної відбудови. *Агросвіт*. 2024. № 11. С. 146—156. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/3856/3891> (дата звернення 12.12.2025).
9. Томчук О., Поліщук Н. Проблеми конкурентоспроможності аграрних підприємств України під час воєнного стану. *Економіка і організація управління*. 2023. № 4 (52). С. 49—58. URL: https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/14861?utm_source (дата звернення 06.12.2025).
10. Бурковська А. В., Калнауз Д. В. Проблеми та перспективи банківського кредитування

діяльності аграрних підприємств у контексті продовольчої безпеки. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/18225/1/prodovolcha-bezpeka-ukrayini-2024-234-237.pdf> (дата звернення 08.12.2025).

11. Богачук М. І. Особливості кредитування сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану в Україні. Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами: Зб. матеріалів VII Всеукр. науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. К.: КНЕУ, 2023. 677 с., С. 500—502. URL: https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/8446/2023_Zbirnyk%20konferentsii%20KNEU.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=500 (дата звернення 08.12.2025).

12. У Держбюджеті на 2026 рік передбачено 50,7 млрд грн на підтримку економіки та бізнесу, в тому числі у агросекторі, а також на потреби захисту довкілля та екологізації економіки. URL: <https://me.gov.ua/News/Print/795ce05f-8f4a-43a4-865e-605141913de0?lang=uk-UA> (дата звернення 24.12.2025).

References:

1. Krasnikova, O.M., Titov, R.Yu. and Matvienko, A.O. (2023), "Analysis of the financial condition as the main factor in ensuring the solvency of agricultural enterprises", *Biznesnavihator*, vol. 2 (72), pp. 122—125.

2. Tomchuk, O., Trehubov, O. and Andronik, O. (2023), "Financial aspects of managing SME solvency under war conditions", *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 53, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2395/2316> (Accessed 12.12.2025).

3. Dragan, O.O., Varchenko, O.O. and Zubchenko, V.V. (2023), "Liquidity of agricultural enterprises under martial law". *Ekonomika ta upravlinnia APK*, vol. 2, pp. 1—10, available at: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/9315/1/dragan_varchenko_zubchenko_2023-2_.pdf (Accessed 12.12.2025).

4. Neskorodieva, I.I. and Pustovhar, S.A. (2024), "Analysis of the impact of corporate social responsibility on the solvency of Ukrainian enterprises in wartime", *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 62, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3964/3887> (Accessed 10.12.2025).

5. Zaichko, D. (2023), "Problems of solvency of agricultural enterprises", *Haluzevi trendy ta potentsial povoiennoho vidnovlennia pidpriemstv*, pp. 68—73, available at: <https://ur.knute.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e7040aeb->

[a76e-455e-a692-0c76623d34e9/content](https://ur.knute.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e7040aeb-a76e-455e-a692-0c76623d34e9/content) (Accessed 10.12.2025).

6. Negrei, M.V. and Trofimtseva, O.V. (2022), "Analysis of the functioning of the agricultural sector of Ukraine in the conditions of war", *Visnyk Kharkivskogo natsionalnogo universytetu imeni Karazina, seriya "Ekonomika"*, vol. (102), pp. 49—56.

7. State Statistics Service of Ukraine (2025), "Activities of enterprises", available at: <https://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 08.12.2025).

8. Avercheva, N. and Kozak, H. (2024), "Ways to enhance the resilience of small and medium-sized agricultural enterprises in conditions of war and post-war reconstruction", *Ahrosvit*, vol. 11, pp. 146—156, available at: <https://www.nayka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/3856/3891> (Accessed 12.12.2025).

9. Tomchuk, O.V. and Polishchuk, N.O. (2023), "Problems of competitiveness of agricultural enterprises of Ukraine during martial law", *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*, pp. 49—58, available at: https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/14861?utm_source (Accessed 06.12.2025).

10. Burkovs'ka, A.V. and Kalnauz, D.V. (2024), "Problems and prospects of bank lending to agricultural enterprises in the context of food security", available at: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/18225/1/prodovolcha-bezpeka-ukrayini-2024-234-237.pdf> (Accessed 08.12.2025).

11. Bohachuk, M.I. (2023), "Features of lending to agricultural enterprises in martial law in Ukraine", *Suchasni instrumenty upravlinnia korporatyvnymi finansamy: Zb. materialiv VII Vseukr. naukovo-praktychnoi internet-konferentsii studentiv, aspirantiv ta molodykh vchenykh [Modern tools for corporate finance management: Collection of materials of the VII All-Ukrainian scientific and practical Internet conference of students, postgraduates and young scientists]* KNEU, Kyiv, Ukraine, pp. 500—502, available at: https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/8446/2023_Zbirnyk%20konferentsii%20KNEU.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=500 (Accessed 08.12.2025).

12. Ministry of Economy, Environment and Agriculture of Ukraine (2025), "The State Budget for 2026 provides for UAH 50.7 billion to support the economy and business, including in the agricultural sector, as well as for the needs of environmental protection and greening the economy", available at: <https://me.gov.ua/News/Print/795ce05f-8f4a-43a4-865e-605141913de0?lang=uk-UA> (Accessed 24.12.2025).

Стаття надійшла до редакції 26.12.2025 р.